

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності і роль у ньому договірних відносин

У статті розглядаються стратегічні напрями підвищення ефективності зовнішньоекономічних зв'язків і роль у них договорів поставки.

Ключові слова: зовнішньоекономічні зв'язки, зовнішньоекономічна діяльність, договори поставки, договірні відносини.

В статье рассматриваются стратегические направления повышения эффективности внешнеэкономических связей и роль в них договоров поставки.

Ключевые слова: внешнеэкономические связи, внешнеэкономическая деятельность, договоры поставки, договорные отношения.

In the article strategic directions of increase efficiency of external economic connections and role are examined in them agreements of delivery

Постановка проблеми. Специфіка народного господарства України визначає тактику поступової лібералізації економіки, послідовного демонтажу державної монополії. Через слабкість та невідповідність до жорсткої конкурентної боротьби на світовому ринку українським товаровиробникам необхідна реальна підтримка з боку держави. І передовсім це стосується договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання покращення зовнішньоекономічної діяльності досліджувало досить багато вчених, серед яких можна виділити таких науковців: В.Д. Базилевича, С.В. Войтко, В.Г. Герасимчука, В.М. Ковальчука, А.Г. Савченко та інших. Але процес покращення договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності є динамічним явищем і потребує подальшого дослідження та впровадження.

Метою договірних відносин є збільшення обсягів та підвищення ефективності експорту / імпорту за рахунок вдосконалення порядку укладання і виконання договорів поставки в зовнішньоекономічній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз показує, що зовнішньоекономічна діяльність має бути націлена на вирішення таких основних завдань:

- зміцнення і розширення зовнішньої торгівлі та забезпечення прогресуючої інтеграції у світовий економічний простір за рахунок нарощування експортного потенціалу;
- підвищення ефективності та збалансованості зовнішньої торгівлі, зміцнення економічної безпеки держави на основі послідовного поліпшення товарної і географічної структури експорту та імпорту;

- вдосконалення системи договірних відносин, підтримки національного товаровиробника, усунення загрози інтервенціоністських імпортних поставок, запобігання заподіянням матеріальних збитків галузям вітчизняної економіки відповідно до прийнятих у світовій торгівлі правових норм;

- нарощування експортного потенціалу шляхом зміцнення і розвитку галузей і видів виробництва, орієнтованих на збільшення частки наукомісткої, високотехнологічної продукції і доведення її до структурних співвідношень, характерних для розвинених країн;

- визначення конкретних її заходів та обсягів вдосконалення системи державної підтримки експортерів;

- поступове, по мірі структурної перебудови, збільшення ступеня відкритості економіки;

- поліпшення механізму і вдосконалення системи управління зовнішньоекономічної діяльності, впровадження в практику найбільш ефективних форм взаємодії із зарубіжними країнами на основі поступового збільшення мобільності товарів, послуг, капіталів і робочої сили;

- збереження попередніх обсягів збуту продукції на традиційних ринках;

- освоєння нових регіональних ринків країн Азії, Близького Сходу, Латинської Америки, Африки тощо;

- підвищення рівня обробки традиційної продукції українського експорту, освоєння нових видів продукції високого рівня обробки для виходу на нові товарні і регіональні ринки збуту при зменшенні питомої ваги та обсягів продукції невисокого ступеню переробки та напівфабрикатів.

Стратегія розвитку економіки України передбачає спрямування на структурну перебудову економіки, вдосконалення галузевої та територіальної структури виробництва, збільшення питомої ваги і обсягів продукції з високим ступенем обробки, особливо наукомісткої, скорочення вивозу сировини, екологічно шкідливих і ресурсомістких виробництв, що обумовлюють сильну залежність від поставок енергоносіїв, сировини та напівфабрикатів, створення умов для поступового, поетапного послаблення режиму жорсткої залежності від імпортерів-монополістів стратегічних сировинних ресурсів. Тому експортна стратегія передбачає:

- рівні умови для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності;

- запровадження ефективної системи експортного контролю, виходячи з економічної безпеки України;

- використання прогресивних форм міжнародної економічної взаємодії;

- розвиток традиційних напрямів інвестиційної діяльності України за кордоном (експорт капіталу);
- стабільність законодавства, передбаченість дій державних органів;
- активізацію діяльності України в міжнародних економічних та валютно-фінансових організаціях;
- визначення пріоритетів та підвищення ефективності використання зарубіжних кредитів та інвестицій;
- проведення зваженої політики валютного курсу, не допускаючи як надмірної девальвації, так і ревальвації національної грошової одиниці;
- прийняття комплексних заходів по радикальному поліпшенню інвестиційного клімату в Україні;
- активізацію діяльності спілки підприємств України по розвитку багатосторонніх зв'язків із закордонними партнерами;
- широке використання тендерів при залученні зарубіжних капіталів у пріоритетні галузі народного господарства.
- активну участь України в міжнародних тендерах по будівництву, постачанню устаткування і послуг за кордон, включаючи проекти «під ключ», як самостійно, так і з залученням закордонних партнерів;
- створення національних промислово-фінансових груп та консорціумів на пріоритетних експортних напрямках із залученням при необхідності закордонних партнерів;
- запровадження механізму зустрічного товарного кредитування Україною інших держав за рахунок внутрішніх ресурсів.

Послідовне вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності при додержанні загальнодержавних інтересів та пріоритетів експортної стратегії перетворить зовнішньоекономічні зв'язки в активний фактор поглиблення ринкових реформ та включення України в міжнародний поділ праці та світогосподарські інтеграційні процеси.

Економічна політика розвитку зовнішньої торгівлі має враховувати конкурентні переваги та слабкості експорту, які склалися на цей час. До конкурентних переваг України можна віднести:

- високий рівень кваліфікації ряду професійних категорій;
- наявність технологічно передових секторів промисловості, здатних до швидкого освоєння нових видів продукції;
- наявність окремих значних сировинних ресурсів;
- наявність традиційних ринків машинобудівної продукції (країни СНД, Східної Європи, ряд країн, що розвиваються).

Разом із тим реалізація цих переваг ускладнена низькою ефективністю виробництва, високою енерго- та матеріаломісткістю, високим ступенем старіння основних виробничих фондів, відсталістю технологічної бази більшості галузей народного господарства (що не дозволяє переносити конкурентоспроможні технології, які є, у військовопромислому комплексі та цивільні галузі), залежністю від імпорту енергоносіїв, багатьох споживчих товарів, проміжної продукції, машин і устаткування, відсутністю фінансової, організаційної та інформаційної структури підтримки експорту, слабким експортним та валютним контролем.

Виходячи з існуючого стану економіки пріоритетними напрямками нарощування експортного потенціалу України можна вважати:

- експортну спеціалізацію в аерокосмічній галузі, автобудуванні, суднобудуванні, загальному і точному машинобудуванні, виробництві електрозварювальної техніки, продукції порошкової металургії та виробництві надтвердих матеріалів на світовому або близькому до нього науково-технічному рівні;
 - нарощування науково-технічних розробок, патентно-ліцензійної торгівлі, ноу-хау, інжинірингу, послуг з підготовки та забезпечення процесів виробництва і реалізації продукції по обслуговуванню продукції, що експортується, послуг з підготовки спеціалістів;
 - збільшення випуску виробів легкої і харчової промисловості, сільського господарства на основі сучасних технологій переробки, зберігання, пакування, транспортування та реалізації продукції;
 - розвиток видобувних та металургійних галузей з їх переорієнтацією на виробництво висококондиційної продукції за сучасними енерго- та екологічнобезпечними ефективними технологіями;
 - міжнародні транспортно-експедиторські послуги та транзитні перевезення (автомобільним, авіаційним, водним, залізничним та трубопровідним транспортом) з урахуванням геополітичних факторів, створення відповідних транспортних коридорів;
 - створення матеріальної бази для прийому іноземних туристів та інфраструктури туристичної галузі на рівні сучасних світових вимог;
 - експортну спеціалізацію в складному енергетичному машинобудуванні (турбіни гідравлічні, парові, генератори, парогазові установки, потужні трансформатори та інше електроустаткування);
 - реалізацію комплексних енергетичних проектів за кордоном за рахунок кооперації підприємств і організацій енергомашино-будівельного комплексу і створення інституту національного експортера;
 - створення умов щодо використання потенціалу енергетичної системи для збільшення експорту електричної енергії;
 - експорт насіння сортів і гібридів сільськогосподарських культур, збільшення виробництва виноробної, лікеро-горілчаної, плодово-виноградної і овочевої продукції та переробної промисловості;
 - розвиток медичної та мікробіологічної промисловості, збільшення випуску медичного обладнання, лікарських засобів, продуктів лікувально-профілактичного харчування.
- Особливого значення набуває збільшення глибини переробки та поліпшення якості сировинних товарів та напівфабрикатів, що вивозяться з країни, оптимізація цінових та інших умов контрактів, гнучке маневрування сукупним експортним потенціалом сировинних галузей у залежності від кон'юнктури на зовнішніх ринках.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Позиції українського машинобудівного експорту останнім часом погіршилися. При загальносвітовій тенденції до зростання питомої ваги продукції машинобудування у структурі міжнародної торгівлі, що досягає 1/3 та більше експорту, їхня частка в загальній вартості українського експорту становить 10–15%.

Динаміка експорту машин та устаткування свідчить не тільки про певну втрату традиційних ринків, а й про тяжкий стан вітчизняного машинобудування у порівнянні з іншими галузями. Ті конкурентні переваги, що існували раніше у виробництві капіталомісткої та енергомісткої продукції, втрачаються через випереджаюче зростання цін на первинні ресурси, звуження серійності, погіршення економічного стану виробників.

В умовах відносно вузьких ринків збуту для української машинобудівної продукції основним засобом стабілізації її експорту буде залишатися вивезення обладнання, устаткування та машин, технологій, конструкцій, матеріалів разом з послугами, ліцензіями та ноу-хау в складі комплексного поста для об'єктів технічного сприяння.

Традиційним напрямом інвестиційного співробітництва із зарубіжними країнами є будівництво об'єктів енергетики, металургії, об'єктів транспортування газу, реконструкція та модернізація побудованих за кордоном підприємств. Інвестиції в ці проекти забезпечать вихід на ринки українським технологіям та машинам.

Ключовим елементом моделі інтеграції у світогосподарські зв'язки є залучення іноземного капіталу та підключення до глобальних технологічних ланцюгів. В умовах України це може бути реалізовано через:

- створення експортних виробництв по складанню кінцевої продукції з компонентів, що надходять із-за кордону;
- розміщення в Україні замовлень на виконання технологічних розробок, прикладних наукових досліджень, створення чи налагодження програмного забезпечення та інші види наукомістких послуг у галузях, де Україна має висококваліфіковані кадри та значні досягнення, що відповідають світовому рівню.

У структурі української промисловості є ряд секторів, що мають унікальні високі технології та високий експортний потенціал. Це, зокрема, авіакосмічна галузь, судно- та літакобудування, зварювання, важке енергомашинобудування тощо. Інтеграція цих секторів у світогосподарські зв'язки є пріоритетним завданням. Ці сектори можуть стати і відправними у структурній перебудові економіки.

Важливим завданням є також більш повне розкриття експортних потенціалів окремих регіонів, що розширює склад учасників зовнішньоекономічної діяльності. Не менш важливим є і те, що створення нових конкурентоспроможних експортних виробництв означає створення нових робочих місць, поповнення прибуткової частини бюджету за рахунок додаткових податкових надходжень.

Виходячи з геополітичних цілей експортна стратегія України має орієнтуватися на:

– проведення політики диверсифікації економічних зв'язків, що пов'язане з інтересами економічної безпеки України, яка має бути обумовлена більш рівномірним, збалансованим розвитком економічних зв'язків з різними країнами світу;

– розширення всебічного співробітництва з країнами СНД, Східної, Центральної та Західної Європи, США, Японією тощо. Ці відносини мають будуватися на принципах рівності торгівельно-економічного співробітництва.

Реалізацію завдань перебудови зовнішньоекономічних зв'язків слід передбачити шляхом:

- вивчення і прогнозування кон'юнктури ринків;
- всебічної державної підтримки експортерів, створення сприятливих умов для нарощування обсягу експорту та диверсифікації товарної структури експорту;
- стимулювання інвесторів;
- технічного та технологічного переозброєння потужностей для виробництва експортної продукції;
- диверсифікації товарної структури експорту;
- закріплення на традиційних ринках експорту та освоєння нових;
- активізації участі у міжнародному виробничому співробітництві;
- підвищення якості і покращення дизайну продукції;
- проведення ряду організаційно-правових заходів.

У той же час необхідно постійну увагу приділяти кон'юктурі світових товарних ринків, що визначаються постійною зміною ситуації. На неї впливають:

- перспективи розвитку світового, регіонального та товарного ринків;
- розвиток науково-технічного прогресу;
- поглиблення світогосподарських зв'язків;
- зростання темпів та поглиблення інтеграційних процесів;
- зростання взаємозалежності між суб'єктами господарської діяльності;
- втрата світовою торгівлею рис «класичного» вільного ринкового обміну;
- подальше зростання поставок на базі угод про виробничу кооперацію;
- розширення практики довгострокових контрактів торгівлею сировиною, що зумовлюється певною стабілізацією цін на сировинні товари;
- зміна вимог до конкурентоспроможності країн, фірм, товарів.

Висновки

Найважливішим принципом зовнішньоекономічної стратегії України в розвитку зовнішньоекономічних зв'язків буде підхід до проблеми включення у світове господарство та світовий ринок не з точки зору існуючої у неї економіки та її структури, а з точки зору кінцевих потреб та тенденцій розвитку світових товарних ринків і забезпечення національної безпеки.

Важливішим заходом у зовнішньоекономічних зв'язках є процес укладання та виконання договорів (контрактів) по-

ставки в зовнішньоекономічній діяльності, які будуть сприяти зменшенню конфліктних ситуацій та суперечок між сторонами, а при їх виникненні – більш швидкому їх врегулюванню.

Список використаних джерел

1. Балабанов И.Т. Внешнеэкономические связи: Уч. пос. / И.Т. Балабанов, А.И. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 512 с.
2. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: учебник для вузов. – М.: Международные отношения, 2001. – 544 с.
3. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навч. посіб. / Г.М. Дроздова. – К.: ЦУЛ, 2002. – 172 с.

4. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства. Вид. 2-е: перероб. і допов. [за ред. Ю.Г. Козака]. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 792 с.

5. Коломацька С.П. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: правове регулювання і гарантії здійснення. Навч. посіб. / С.П. Коломацька. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 288 с.

6. Мамутов В.К. Господарське право зарубіжних країн. Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / В.К. Мамутов, О.О. Чувпило. – К.: Ділова Україна, 1996. – 357 с.

7. Ніколенко Л. Особливості господарського договору як підстави виникнення господарських зобов'язань / Л. Ніколенко, Г. Лагуткіна // Підприємство, господарство і право. – 2009. – №6. – С. 36–39.

Л.І. МІХОВ,

к.е.н., доцент, Бердянський університет менеджменту і бізнесу

Експортна стратегія і вимоги до укладання договорів поставки

У статті розглянуті питання вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності при додержанні загальнодержавних інтересів та пріоритетів експортної стратегії. Показана роль підвищення вимог до якості укладання договорів поставки у зовнішньоекономічній діяльності.

Ключові слова: експортна стратегія, зовнішньоекономічна діяльність, договірні відносини, договір поставки.

В статье рассматриваются вопросы усовершенствования внешнеэкономической деятельности при соблюдении общегосударственных интересов и приоритетов экспортной стратегии. Показана роль повышения требований к качеству заключения договоров поставки во внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: экспортная стратегия, внешнеэкономическая деятельность, договорные отношения, договор поставки.

In the article the questions of improvement of foreign economic activity are examined at the observance of national interests and priorities of export strategy. Rotined role of povisheniya requirements to quality of entering into the contracts of delivery in foreign economic activity.

Keywords: export strategy, foreign economic activity, contractual relations, agreement of delivery.

Постановка проблеми. З огляду на сучасний рівень розвитку світової економіки, зовнішньоекономічна стратегія набуває дедалі більшого значення. У зв'язку з цим питання про її вдосконалення стає більш актуальним. У свою чергу, підвищуються вимоги до договору (контракту) поставки для правильного розуміння процесу його укладання та виконання.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання експортної стратегії та процесу здійснення поставок продукції в

зовнішньоекономічній діяльності досліджувало досить багато вчених, серед яких можна виділити наступних науковців: В.М. Геєць, Л.І. Антошкіна, І.Г. Манцуров, В. Сиденко, М. І. Дінківський, В.К. Мамутов, Б.А. Обритько та інші. Але питання вдосконалення експортної стратегії та самого процесу поставки у зовнішньоекономічній діяльності досліджено в недостатній мірі.

Мета статті: аналіз експортної стратегії, розгляд її основних елементів та питань укладання договорів поставки в зовнішньоекономічній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Специфіка народного господарства України визначає тактику поступової лібералізації економіки, послідовного демонтажу державної монополії. Через слабкість та невідповідність до жорстокої конкурентної боротьби на світовому ринку українським товаровиробникам необхідна реальна підтримка з боку держави.

Аналіз експортної стратегії розвинених країн свідчить, що вона спрямована на структурну перебудову економіки, вдосконалення галузевої та територіальної структури виробництва, збільшення питомої ваги і обсягів продукції з високим ступенем обробки, особливо наукомісткої, скорочення вивозу сировини, екологічно шкідливих і ресурсомістких виробництв, що обумовлюють сильну залежність від поставок енергоносіїв, сировини та напівфабрикатів, створення умов для поступового, поетапного послаблення режиму жорстокої залежності від імпортерів-монополістів стратегічних сировинних ресурсів.

Відповідно для умов України експортна стратегія повинна передбачати:

- рівні умови для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності;
- запровадження ефективної системи експортного контролю виходячи з економічної безпеки України;